

IMPACTUL TEHNOLOGIEI ASUPRA CONSTITUȚIONALISMULUI MODERN

THE IMPACT OF TECHNOLOGY ON MODERN CONSTITUTIONALISM

CZU: 342.4:342.7:004

<https://doi.org/10.59295/spd2025j.23>

Tatiana IGNATIUC

ORCID: 0000-0001-9394-2459

E-mail: tatiana.ignatiuc@usm.md

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Victor PĂSCĂLUȚA

ORCID: 0009-0002-0058-5996

E-mail: pascalutavictor8@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *This paper explores how emerging technologies affect constitutionalism in the Republic of Moldova. It highlights the digital transformation of public institutions, the influence on fundamental rights, and the role of national authorities in regulating risks such as surveillance, data misuse, and inequality. The study proposes legal and institutional solutions to ensure innovation strengthens transparency, justice, and democratic values, while preserving constitutional safeguards in the digital age.*

Keywords: *constitutionalism, technology, rights, justice, digital tools, values.*

INTRODUCERE

Constituționalismul modern este definit prin supremația Constituției, separația puterilor în stat, garantarea drepturilor fundamentale și controlul exercitării puterii politice. În ultimele decenii, evoluțiile tehnologice – de la digitalizare și Inteligență Artificială până la supravegherea masivă și influența rețelelor sociale – au început să exercite o influență profundă asupra acestor principii fundamentale. Tehnologia, în loc să fie doar un instrument neutru, devine un factor activ care poate consolida sau submina valorile constituționale.

MATERIAL ȘI METODE

Constituționalismul, ca fundament al organizării statale moderne, presupune supremația Constituției, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, separația puterilor în stat și garantarea legalității în toate domeniile vieții sociale. În contextul actual, marcat de o transformare digitală accelerată, aceste principii sunt puse la încercare de noile realități tehnologice. În Republica Moldova, asemenea tuturor statelor democratice, progresul tehnologic a determinat o adaptare a instituțiilor publice, dar și

o reevaluare a mecanismelor de protecție constituțională. Astfel, utilizarea tehnologiilor digitale de către autoritățile statului – fie în cadrul administrației publice, fie în domeniul justiției sau securității – generează o serie de provocări privind echilibrul între inovație și respectarea normelor constituționale.

Conform art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova, „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, justiția și pluralismul politic reprezintă valori supreme.” În același sens, art. 54 alin. (2) din aceeași Constituție prevede că restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți poate fi realizată doar dacă este necesară într-o societate democratică, proporțională cu situația care a determinat-o și aplicată fără discriminare. Așadar, orice formă de intervenție a statului în viața digitală a cetățeanului trebuie să fie justificată, legală și controlabilă. Cu toate acestea, tehnologia, prin natura sa expansivă și uneori opacă, ridică întrebări serioase privind supravegherea, protecția datelor cu caracter personal, libertatea de exprimare și egalitatea de acces.

Tehnologiile digitale au transformat radical modul în care sunt colectate, stocate și utilizate datele personale. Aplicațiile mobile, rețele sociale și algoritmi de recunoaștere facială pun presiune asupra dreptului la viață privată, consacrat în majoritatea constituțiilor moderne. Algoritmi decizionali sunt din ce în ce mai utilizați în domenii precum justiția, sănătatea publică și administrația. În teorie, aceștia pot crește eficiența și imparțialitatea deciziilor, dar în practică, pot conduce la discriminare, lipsa transparenței și imposibilitatea contestării deciziilor automate, aspecte care contravin principiilor statului de drept și accesului la justiție.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Constituționalismul modern cere ca puterea publică să fie nu doar legală, ci și justificabilă și controlabilă, ceea ce este dificil de aplicat în cazul algoritmilor opaci sau „cutiei negre”.

Digitalizarea instituțiilor publice, în special în contextul pandemiei COVID-19, a determinat trecerea accelerată la servicii electronice, cum ar fi actele administrative emise online, audieri judiciare la distanță sau consultații medicale virtuale. Aceste progrese au contribuit la creșterea eficienței administrației, dar, în lipsa unor mecanisme solide de control, pot genera riscuri grave. Spre exemplu, utilizarea sistemelor de recunoaștere facială în spațiile publice sau colectarea masivă de metadate privind comunicațiile electronice pot aduce atingere art. 28 din Constituție, care garantează dreptul la viață intimă, familială și privată. În același sens, art. 34 privind dreptul de acces la informație poate fi afectat dacă algoritmi folosiți de autorități în procese decizionale nu sunt transparenți sau explicabili.

Mai mult, conform art. 23 din Constituție, „orice persoană are dreptul să i se respecte drepturile și libertățile recunoscute de Constituție și de lege, iar autoritățile publice sunt obligate să asigure realizarea acestora.” Din această perspectivă, utilizarea tehnologiei în lipsa unui cadru juridic clar și coerent poate conduce la o inegalitate reală între

cetățeni, în funcție de accesul acestora la tehnologia necesară sau de capacitatea lor de a înțelege și contesta deciziile luate pe baza algoritmilor. De exemplu, deciziile automatizate privind acordarea unor beneficii sociale sau clasificarea în cadrul sistemului educațional pot afecta principiul egalității în drepturi garantat de art. 16 din Constituție.

Pe de o parte, tehnologia facilitează participarea cetățenilor la procesul democratic: petiții online, consultări publice, vot electronic. Pe de altă parte, manipularea informațională (fake news, deep fake, propaganda algoritmică) poate deforma opinia publică și submina legitimitatea procesului electoral. Atacul asupra democrației prin metode tehnologice este o provocare pentru ordinea constituțională, necesitând o reglementare atentă, care să protejeze atât securitatea, cât și libertățile civile.

Un alt pericol îl reprezintă supravegherea excesivă. În lipsa unui control democratic eficient, tehnologia poate deveni un instrument de monitorizare și control, incompatibil cu un stat de drept. Astfel, în condițiile în care instituțiile de forță, cum ar fi Serviciul de Informații și Securitate, utilizează tehnologii de interceptare a comunicațiilor sau colectare de date fără autorizare judecătorească sau fără un mandat clar din partea Parlamentului, se ajunge la o încălcare gravă a art. 20 din Constituție, care garantează accesul liber la justiție și apărarea drepturilor.

Pentru a evita aceste riscuri, este necesară o abordare sistemică și responsabilă din partea autorităților Republicii Moldova. În primul rând, trebuie adoptate legi moderne și eficiente privind protecția datelor personale, în conformitate cu Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR) aplicat în Uniunea Europeană. De asemenea, este imperativă reglementarea explicită a utilizării inteligenței artificiale în procesele administrative și judiciare. Acest lucru poate fi realizat prin modificarea Codului administrativ și a Legii privind actele normative, astfel încât orice algoritm decizional să fie supus controlului juridic și să respecte principiile transparenței, explicabilității și nediscriminării.

Rolul Curții Constituționale devine esențial în procesul de evaluare a constituționalității măsurilor tehnice sau legislative adoptate de stat. Prin jurisprudența sa, această instituție poate contribui la consolidarea unui cadru constituțional care să permită progresul tehnologic, fără a compromite libertățile fundamentale ale cetățenilor. De asemenea, Parlamentul trebuie să instituie mecanisme permanente de control parlamentar asupra instituțiilor care gestionează infrastructura digitală națională, iar societatea civilă trebuie implicată activ în consultările privind tehnologiile utilizate de stat. În același timp, devine necesară instituirea unui cadru legal coerent privind supravegherea digitală și colectarea datelor cu caracter personal, astfel încât să fie asigurată conformitatea cu art. 31 din Constituție, care protejează libertatea conștiinței, precum și cu art. 34, ce garantează accesul liber la informație. Tehnologiile care permit monitorizarea activităților online ale cetățenilor sau analiza comportamentelor digitale trebuie să fie supuse unui control strict, autorizate de instanțe competente și utilizate doar în condiții expres prevăzute de lege. Fără o delimitare clară între interesul legitim al statului de a preveni riscuri și obligația constituțională de a proteja viața privată, există pericolul instaurării unei supravegheri generalizate, contrare valorilor democratice. În acest con-

text, Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal trebuie adaptată noilor realități digitale, incluzând obligația instituțiilor de a realiza evaluări de impact privind confidențialitatea (DPIA), precum și responsabilizarea operatorilor de date prin sancțiuni eficiente, proporționale și disuasive.

În fața acestor provocări, statele democratice trebuie să adapteze anumite mecanisme de protecție. Acestea pot include:

1. Revizuirea Constituțiilor pentru a include drepturi digitale și garanții tehnologice;
2. Consolidarea justiției constituționale ca instrument de control al tehnologiilor;
3. Colaborarea internațională pentru reglementarea tehnologiilor transfrontaliere;
4. Educația digitală ca instrument de apărare democratică.

Un alt aspect relevant este asigurarea egalității de acces la tehnologie pentru toți cetățenii, fără discriminare. În prezent, decalajul digital între mediul urban și cel rural, între categoriile sociale vulnerabile și cele privilegiate, între tineri și vârstnici, generează o nouă formă de inegalitate, cu efecte directe asupra exercitării unor drepturi constituționale fundamentale, precum cel la educație (art. 35) și cel la ocrotirea sănătății (art. 36). Pentru a preveni marginalizarea socială și excluderea digitală, statul trebuie să implementeze politici publice clare de incluziune digitală, prin investiții în infrastructură, programe de alfabetizare digitală și subvenții tehnologice pentru categoriile defavorizate. În paralel, se impune reglementarea folosirii inteligenței artificiale în procesul decizional administrativ sau judiciar, astfel încât nicio persoană să nu fie supusă unei decizii automatizate fără o intervenție umană efectivă, conform principiului respectării demnității umane consacrat de art. 1 alin. (3) din Constituție.

CONCLUZII

Concluzionând succint cele expuse anterior, subliniem că impactul tehnologiei asupra constituționalismului impune o reevaluare profundă a mecanismelor tradiționale de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale. Într-un stat de drept, adaptarea cadrului constituțional la noile realități digitale trebuie să se realizeze prin consolidarea rolului Curții Constituționale, eficientizarea controlului parlamentar și implicarea activă a societății civile. Asigurarea unui echilibru între inovare tehnologică și respectarea principiilor constituționale reprezintă un imperativ pentru viitorul democratic al Republicii Moldova.

Tehnologia nu este, în sine, un adversar al constituționalismului modern, dar utilizarea sa necontrolată poate submina valorile pe care se bazează ordinea democratică. Constituționalismul modern trebuie să devină un cadru dinamic, capabil să integreze inovația tehnologică, fără a compromite principiile fundamentale ale democrației, drepturilor omului și statului de drept.

Provocarea este imensă, dar și o oportunitate: adaptarea constituțională la era digitală poate nu doar apăra, dar și consolida democrația modernă.

REFERINȚE:

1. Constituția Republicii Moldova din 1994 – utilizată pentru argumentele legale privind drepturile fundamentale și supremația constituției (art. 1, 16, 20, 23, 28, 31, 34, 35, 54).
2. Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal – pentru analiza regimului juridic al datelor în context digital.
3. Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație – utilizată pentru dreptul cetățeanului la transparență digitală.
4. Legea nr. 64/2015 privind activitatea specială de investigații – sursă pentru exemple privind supravegherea electronică.
5. Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR) – ca model de bune practici în reglementarea tehnologiei.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 20/2020 – pentru rolul CCR în protejarea drepturilor în fața tehnologiei.
7. CEDO, cauza Klass c. Germania (1978) – folosită pentru delimitarea clară a supravegherii într-un stat de drept.
8. ZUBCO, I., Analele USM, nr. 1/2023 – analiză doctrinară privind impactul AI asupra drepturilor omului.
9. MUNTEANU, A., Revista Națională de Drept, nr. 3/2022 – pentru fundamentele teoretice ale constituționalismului digital.
10. Programul „Moldova Digitală 2023–2030” – utilizat pentru contextualizarea tranziției digitale în Republica Moldova.
11. Freedom House, Moldova Country Report 2023 – date privind libertățile digitale și riscurile supravegherii.
12. UNESCO (2021), “AI and the Rule of Law” – referință pentru recomandările etice privind inteligența artificială.